

TANULMÁNYOK

AGRESSZIVITÁS A PSZICHOANALÍZISBEN¹*Jacques Lacan*

Az előző beszámoló az agresszivitás fogalmának klinikai és terápiás alkalmazásáról szólt. Rám marad annak vizsgálata, hogy vajon képes-e az agresszivitás olyan fogalomná válni, amely tudományos használatra tarthat számot, vagyis, hogy igényt tart-e arra, hogy egy összehasonlítható rend tényeit tárgyiasítsa a valóságban, még kategorikusabban arra, hogy létrehozza a tapasztalatnak egy olyan dimenzióját, amelynek tárgyiasított tényeit változóknak lehet tekinteni.

Az itt összegyűltek mindannyian osztoznak egy olyan tapasztalaton, amely a technikán alapul, a fogalmak azon rendszerén, amelyhez hűségek maradunk, egyfelől azért, mert ezt a rendszert az dolgozta ki, aki megnyitotta számunkra e tapasztalás minden útját, másfelől pedig azért, mert e kidolgozás szakaszainak élő jegyét viseli magán. Azaz, ellentétben a nekünk tulajdonított dogmatizmussal, tudjuk, hogy ez a rendszer nemcsak a maga teljességében, hanem számos hézagában is nyitott marad.

Ezek a hiátusok egyesülni látszanak abban a rejtélyes szignifikációban, amelyet Freud mint *halálöszönt* léptetett elő: a Szfinx alakjához

---

¹ Az elméleti beszámoló a francia nyelvű pszichoanalitikusok 11. kongresszusán (Congrès des Psychanalystes de langue française) hangzott el Brüsszelben, 1948 május közepén. A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Jacques Lacan: *Écrits*. Éditions de Seuil, Paris, 1999 [1966], 100-123.

A fordító ezúton mond köszönetet a PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskolája elméleti pszichoanalízis programja keretében tartott Lacan szövegolvasó szeminárium résztvevőinek, különösen Kiss Andrea-Laurának, valamint Erdélyi Ágnesnek, akik értékes javaslataikkal hozzájárultak a fordítás elkészültéhez.

hasonlóan, arról az apóriáról tanúskodik, amellyel ez a nagy gondolat szembesült azon legmélyebb kísérletben, amely úgy tűnt, hogy kifejezi az ember tapasztalatát a biológia regiszterében.

Ez az apória áll az agresszivitás fogalmának szívében, amelynek napról napra jobban fel tudjuk becsülni a pszichés ökonómiában betöltött jelentőségét.

Ezért a halálösztön tendenciáinak metapszichológiai természete teoretikus kollégáinknak köszönhetően állandóan napirenden van, ellentmondásaival együtt, és azt is be kell vallanunk, hogy gyakran némi formalizmussal.

Ezzel kapcsolatban csupán néhány észrevételt szeretnék tenni vagy tételt megfogalmazni, amelyek hosszú ideje inspirálnak a tan ezen igazi apóriáját illetően, éppúgy, mint laboratóriumi és terápiás célú pszichológia jelenlegi fejlődésében való felelősségünk kérdése, amely számos tanulmány olvasása során merült fel bennem. Egyfelől az úgynevezett *behaviorista* kutatásokra gondolok, amelyek, úgy tűnik számomra, hogy legjobb eredményeiket (amik egyébként igen soványak ahhoz az apparátushoz képest, amellyel körülbástyázzák magukat) a pszichoanalízis által bevezetett kategóriák implicit használatának köszönhetik; másfelől azokra a különböző felnőtt- és gyermekterápiákra gondolok, amelyeket a *pszichodramatikus* módszer címszava alatt szoktak összefoglalni. Ezek hatékonyságukat a játék szintjén megvalósuló lereagálásban keresik, és szintén a klasszikus pszichoanalízis határozta meg alapelveiket.

I. TÉTEL: *Az agresszivitás egy olyan tapasztalatban manifesztálódik, amely tulajdon szerkezetéből fakadóan szubjektív.*

Nem haszontalan visszatérnünk a pszichoanalitikus tapasztalat jelenségéhez. Az alapok lefektetése során e reflexiót gyakran figyelmen kívül hagyják.

Azt mondhatjuk, hogy a pszichoanalitikus cselekmény a verbális kommunikáción belül és az által történik, vagyis a jelentés dialektikus felfogásában. Ezért ez egy olyan szubjektumot feltételez, amely mint olyan, a másik intenciója számára jeleníti meg magát.

Ezt a szubjektivitást nem lehet számunkra eleve természetlenül elvetni egy olyan ideál szerint, amely eleget tesz a fizikainak, kiküszöböl-

ve a szubjektivitást a műszer segítségével, noha nem lehet elkerülni az emberi hiba lehetőségét az eredmény értelmezésénél.

Csak a szubjektum értheti a jelentést (*sens*); és fordítva, a jelentés minden jelensége szubjektumot feltételez. Az analízisben a szubjektum felajánlja magát, mint ami alkalmas lehet arra, hogy megértsék és valóban alkalmas is arra: az introspekció és a feltehetően projektív intuíció itt nem azt az elvet dönti romba, amelyet a pszichológia a tudomány ösvényén való első lépéseit megtéve megkérdőjelezhetetlennek tekintett. Ezzel a dialógus absztrakt módon elszigetelt töredékeinek zsákutcáját hozná létre, miközben büszkének kell lennie mozgalmasságára: Freud érdeme, hogy vállalta a kockázatot, mielőtt azt szigorú technikával szabályozta volna.

Megalapozhatnak-e eredményei egy pozitív tudományt? Igen, ha a tapasztalat mindenki által ellenőrizhető. Minthogy ez a tapasztalat két szubjektum között jön létre, melyek közül az egyik az ideális személytelenség szerepét játssza a dialógusban (erre a pontra később vissza fogok térni), ha egyszer e tapasztalat teljes és azzal kecsegtet, hogy teljesíti a hatékonyság követelményét, amely minden speciális kutatástól elvárható, akkor a másik szubjektum által egy harmadik szubjektummal bővíthet. Ebben a látszólag beavató útban, amely csupán az áttétel általi ismétlődés, nincs semmi meglepő, mivel minden szubjektivitás tulajdon bipoláris struktúrájára támaszkodik. Csupán az élmény diffúziójának sebessége módosul, és noha egy bizonyos kulturális területre való korlátozása vita tárgya lehet, azon túl, hogy semmilyen józan antropológia sem tudja azt cáfolni, minden arra utal, hogy eredményei eléggé viszonylagosak ahhoz a generalizációhoz, amely eleget tesz a tudomány szellemétől elválaszthatatlan humanitárius posztulátumnak.

II. TÉTEL: *A tapasztalatban az agresszivitás számunkra az agresszió szándékaként és a testi szétesés (dislocation) képében jelenik meg, és e módon mutatja magát hatékonynak.*

Az analitikus élmény lehetővé teszi, hogy megtapasztaljuk a szándékolt nyomást. Kiolvassuk a tünetek szimbolikus jelentéséből, amint a szubjektum levetkőzi védekezéseit – melyek által elválasztja azokat a mindennapi életével és a történetével való kapcsolataitól –, valamint